

Süleyman Atâ'nın *Bakırgan Kitabı* gibi *Âhir Zaman Kitabı* ve *Hazreti Mer-yem Kitabı* da aynı bölgelerde yüzyıllardan beri okunagelen kitaplar arasındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Köprülü, *İlk Mutasavvıflar* (Ankara 1984), s. 57, 172-174, 176; Ali Rahim — A. Aziz, *Tatar Edebiyatı Tarihi*, Kazan 1923, II, 102-108; Neclâ Pekolcay, *İslâmî Türk Edebiyatı*, İstanbul 1981, I, 102; W. Barthold, "Hakim Ata", *EI*, II, 239; R. Rahmeti Arat, "Hakim Ata", *IA*, V/1, s. 101-103; Günay Alpay, "Hakim Ata", *EI*² (İng.), III, 76.

TUNCER GÜLENSOY

BAKIRGÂNİ

(bk. HAKİM ATÂ).

BAKİRİYYE

(البقية)

İmâmiyye Şiâsi içinde imâmetin Ali Zeynelâbidin'den sonra oğlu Muhammed el-Bâkir'a intikal ettiğini ve onun "beklenen mehdî" olduğunu öne sürenlere verilen ad (bk. MUHAMMED el-BÂKİR).

BAKIYYE b. VELİD

(بقية بن الوليد)

Ebû Yuhmid Bakıyye
b. el-Velid el-Kelât el-Hımsî
(ö. 197/812)

Muhaddis.

Tebeû't-tâbiinden olan Bakıyye kendi ifadesine göre 110'da (728) doğdu. Yetişme çağı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Muhammed b. Ziyâd el-Elhânî, Temmâm b. Necîh, Şu'be b. Haccâc, Dahhâk, Yezid b. Hârûn gibi birçok âlimden hadis rivayet etti. Kendisinden hocaları İbn Cüreyc, Evzâî, Şu'be b. Haccâc, Abdullah b. Mübârek'ten başka İsmâil b. Ayyâş, Hammâd b. Zeyd, Vekî b. Cerrâh gibi birçok muhaddis hadis almıştır.

Bağdat'a giderek hadis rivayet eden Bakıyye, adı üzerinde çok söz söylenen bir muhaddistir. *Tezkiretü'l-huffâz*'da ona hadis hâfızları arasında yer veren Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*'de hakkında bütün söylenenleri ve münker* kabul edilen rivayetlerini sıralamıştır. Abdullah b. Mübârek onun adları bilinen şeyhleri künyeleriyle, künyeleriyle maruf râvileri de isimleriyle zikretmek suretiyle hadisçileri yordüğünü, *sadûk** bir kişi olmasına rağmen her önüne gelenden rivayette bulunduğunu belirtir. Hüccet kabul edilmemesinin en önemli sebebi, za-

yıf râvilerden duyduklarını kendileriyle görüştüğü sika* râvilerden duymuş gibi tedlis* yaparak nakletmesidir.

Yanlış okuma sebebiyle Ebû Yuhmid yerine Ebû Muhammed diye de künyelendiğine işaret edilen Bakıyye'nin geniş bilgisine, zeki ve zarif kişiliğine rağmen tedlis kusuru yüzünden Buhârî bir rivayetini mütâbî* ("Ezân", 65), Müslim de bir hadisini şahid* olarak ("Nikâh", 101) zikretmişlerdir. İbn Huzeyme onun rivayet ettiği hadislerin delil olarak kullanılmayacağını söylemiştir.

Sika râvilerden rivayet ettiği bilinen hadislerine güvenilebileceği, zayıf ve tanınmayan kişilerden rivayet ettiklerine ise itibar edilemeyeceği, âlimlerin Bakıyye hakkındaki ortak görüşüdür.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, VII, 469; *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 434-436; İbn Adî, *el-Kâmil*, II, 504-511; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, VII, 123-127; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, Beyrut 1403-1405/1983-85, IV, 192-200; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 289-290; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 331-339; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, VIII, 518-534; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 473-478.

İSMAİL L. ÇAKAN

BAKİ

(الباقى)

Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

Sözlükte "sebat ve devam etmek, kesintiye uğramadan geleceğe doğru sürüp gitmek" anlamındaki bekâ kökünden türeyen bir sıfattır. Esmâ-i hüsnâdan biri olarak "gelecekte varlığının sona ermesi düşünülmemeyen" anlamına gelir ki "Allah'tan başka her şeyin gelip geçici olduğu" mânasını ifade eden fânînin zıddıdır. Kur'an-ı Kerim'de bâkî isminin ihtiva ettiği mâna, aynı kökten türeyen fiil ve ism-i tafdil sigaları ile Allah'a nisbet edilmiştir (Tâhâ 20/73; er-Rahmân 55/27). Yine Allah'ın isimlerinden olmak üzere Kur'an'da yer alan âhir ve samed kelimeleri de (el-Hadîd 57/3; el-İhlâs 112/2) bâkinin mânasını destekler niteliktedir. Allah'ın isim ve sıfatları başlangıçsız (ezelî) ve nihayetsiz (ebedî) olma özelliği taşıdığına göre O'nun hay ismi "ezelî ve ebedî bir hayatla diri" anlamına gelir ve bu mânasıyla Allah'ın sonsuzluğunu vurgulamış olur. Nitekim bir âyette Cenâb-ı Hak hay ismiyle anıldıktan sonra ölümden münezzehtir (lâyemût) olmakla nitelendirilmiş (el-Furkân 25/58) ve bir bakıma bâkî ismi tefsir edilmiştir.

Hadislerde bâkî mânasını içeren ve özellikle Hz. Peygamber'in dua ve münâcâtlarında yer alan ifadeler mevcuttur; ayrıca aynı anlama gelen dâim ismi de Allah'a nisbet edilmiştir (bk. Beyhakî, s. 9-12).

Bâkî, kelâm literatüründe "varlığının sonu olmayan" anlamında Allah'ın isim ve sıfatları içinde zâtî-selbî grubundan kabul edilmiştir. Gazzâlî'nin de belirttiği gibi "kendinden ötürü varlığı zarurî" (vâcibü'l-vücûd bizâtihi) olan Allah'ın, zamanın hem geçmişini hem de geleceği açısından nihayetsiz olması aklen de zorunludur. Çünkü mevcudiyetini kazanıp sürdürülebilmesi için başkasına muhtaç olmaktan münezzehtir bulunan Allah'ın zâtî değişime mâruz kalmayacağı gibi zamana da bağımlı değildir. Ancak değişim kanunlarına tâbi bulunan insanın zihni, zamanı geçmişe ve geleceğe bağlı olarak idrak eder. Bu sebeple de kelâmcılar yaratıcının sonsuzluğunu geçmiş açısından kadim ve ezeli, gelecek açısından da bâkî ve ebedî kavramlarıyla ifade etmek istemişlerdir.

Bütün İslâm bilginleri Allah'ın bâkî oluşu noktasında görüş birliği içindedir. Ancak aşırı Şifî gruplarına mensup Beyân b. Sem'an, "O'nun vechi (zâtı) müstesna her şey yok olmaya mahkûmdur" (el-Kasas 28/88) meâlindeki âyetin hükmünü Allah'ı da içine alacak şekilde genelleştirmiş ve bu âyetteki vech kelimesine yaratılmışlara mahsus "yüz" mânası vererek Allah'ın yüzü hariç zâtının yok olacağını ileri sürmüştür. Fakat Beyân b. Sem'an'ın bu görüşü mutlak mânada ulûhiyyet kavramına, Allah'ın isim ve sıfat-

İsmail Hakkî Altunbezer hattıyla celf-sülûs müsennâ "Hüve'l-bâkî" levhası (Mustafa Düzgünman koleksiyonu)

